

Huvudman
info@kungsbacka.se

Rektor vid skolenhet
anders.jagerbrink@kungsbacka.se

Beslut

---

efter kvalitetsgranskning av
Lärande och utveckling i fritidshemmets undervisning
med inriktning mot språk och kommunikation
samt natur, teknik och samhälle
vid
fritidshemmet vid Toråsskolan i Kungsbacka kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av *Lärande och utveckling i fritidshemmets undervisning*. Granskningen av fritidshemmets undervisning har avgränsats till områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Syftet med granskningen är att bedöma i vilken grad undervisningen i fritidshemmen genomförs och styrs, så att den främjar elevernas utveckling och lärande inom dessa områden.

Granskningen ska besvara följande frågeställningar:

1. I vilken grad och på vilka sätt främjar undervisningen elevernas förmåga att kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang och för skilda syften?
2. I vilken grad och på vilka sätt främjar undervisningen elevernas förmåga att utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle?
3. I vilken grad och på vilka sätt främjar rektorn undervisningen inom områdena kommunikation samt natur, teknik och samhälle?

Därutöver ska granskningen på en övergripande nivå försöka finna tänkbara förklaringar till hur olika förutsättningar kan påverka undervisningen i fritidshemmet.

Granskningen genomförs i 24 fritidshem. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Granskningen av fritidshemmet vid Toråsskolan i Kungsbacka kommun ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte Toråsskolan den 28–29 mars 2017. Besöket genomfördes av Ulrika Hultberg och Sarah Vinterlycka. Vid besöket genomförde Skolinspektionen intervjuer med rektorn, personal och elever samt gjorde observationer av verksamheten. Därutöver har Skolinspektionen tagit del av verksamhetens dokumenterade kvalitetsarbete.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

I detta beslut ges en beskrivning av de utvecklingsområden som framstått som mest centrala. I beslutet redovisar Skolinspektionen även sina iakttagelser, analyser och bedömningar.

Bakgrundsuppgifter om fritidshemmet vid Toråsskolan förskoleklass – årskurs 3

På fritidshemmet vid Toråsskolan är totalt 275 elever inskrivna. Verksamheten leds av skolenhetens rektor. Vid fritidshemmet finns sex avdelningar. Verksamheten bedrivs före och efter skoldagen samt under lov.

Vid Toråsskolans fritidshem har 33 procent av årsarbetarna pedagogisk högskoleutbildning med inriktning mot fritidshem. Antal elever per årsarbetare¹ uppgår till 15,3 och 45 elever är inskrivna i varje grupp.

Enligt Skolverkets nationella statistik för 2016/2017 (genomsnittet för riket) framgår att andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning är 42 procent. Enligt samma jämförande statistik är antalet inskrivna elever per årsarbetare cirka 22 elever.

Sammanfattande bedömning

Skolinspektionens granskning visar att undervisningen till vissa delar ger eleverna förutsättningar att på olika sätt utveckla sina förmågor att kommunicera samt att utveckla intresse för och kunskaper om natur, teknik och samhälle.

Inom området språk och kommunikation ges eleverna i hög grad förutsättningar att utveckla sin fantasi och att kommunicera på olika sätt såväl i skapande aktiviteter som i lek. Av utredningen framgår att personalen i hög grad ställer följdfrågor till eleverna och visar intresse för fortsatt kommunikation genom att de skapar förutsättningar för och tar sig tid till att fånga upp det som eleverna säger i situationer som är meningsfulla för dem. Av utredningen framgår dock att undervisningen i högre grad kan utveckla elevernas kommunikativa förmåga genom att uppmuntra eleverna till läsning och samtal kring det som lästs. Vidare framgår av utredningen att eleverna på fritidshemmet i låg grad har möjlighet att använda digitala verktyg som kreativa verktyg för att exempelvis skapa egna filmer och berättelser. För att i högre grad stödja elevernas kommunikativa förmåga kan användandet av digitala verktyg utvecklas.

Inom området natur, teknik och samhälle ges eleverna på olika sätt tillgång till material, möjligheter att utforska och samtala om olika företeelser och samband i omvärlden. Genom aktiviteter och samtal ges eleverna möjlighet att reflektera över de regler och normer som finns på fritidshemmet. Granskningen visar vidare att eleverna i olika grad ges möjlighet att orientera sig i närmiljön och den intilliggande naturen. För att utveckla elevernas möjlighet att ta del av friluftsliv behöver dock undervisningen utvecklas så att alla elever ges möjlighet att vistas i olika miljöer utanför skolgården. Vidare visar granskningen att eleverna i låg grad ges möjlighet att möta närsamhällets och föreningslivets utbud. För att undervisningen ska ge eleverna möjlighet att möta närsamhällets och föreningslivets utbud av aktiviteter och platser för kultur, fritid och rekreation behöver detta område utvecklas.

Granskningen visar också att rektorn i låg grad leder och följer upp undervisningen vid fritidshemmet. Rektorn och personalen behöver utveckla planering, uppföljning och dokumentation av undervisningen inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle för att se till att undervisningens innehåll överensstämmer

---

¹ Med årsarbetare menas anställda som arbetar med elever omräknat till årsarbetare med hjälp av tjänstgöringsgraden.

med läroplanens syfte och mål. Personalen behöver vidare ges möjlighet till samplanering mellan avdelningarna för att utveckla uppdraget att stimulera elevernas utveckling och lärande. Vidare behöver personalen i fritidshemmet i högre grad ges möjlighet till samverkan med skolans lärare för att ytterligare utveckla hur fritidshemmets undervisning ska kunna komplettera skolans utbildning inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet inom de granskade områdena bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

- Undervisningen behöver ge eleverna möjlighet att i högre grad använda digitala verktyg som kreativa lärverktyg för att utveckla sin kommunikativa förmåga.
- Undervisningen behöver i högre grad ge eleverna möjlighet att möta närsamhällets och föreningslivets utbud av aktiviteter och platser för att eleverna ska få ta del av, upptäcka och pröva på olika aktiviteter inom förenings-, kultur- och friluftslivet.
- Rektorn och personalen behöver förbättra planering, dokumentation och uppföljning av undervisningen inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle för att säkerställa att fritidshemmets undervisning ger eleverna tillräckliga förutsättningar att utveckla förmågor och kunskaper inom dessa områden.

Bedömningsområden

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang och för skilda syften.

Av läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11, fortsättningsvis läroplanen) framgår att undervisningen ska ta tillvara elevernas nyfikenhet och ge dem möjlighet att utveckla sitt intresse för och sin förmåga att kommunicera med olika språkliga uttrycksformer. Dessutom ska undervisningen sträva efter att på olika sätt skapa möjligheter för elever med annat modersmål än svenska att använda både svenska och sitt modersmål. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att skapa och uttrycka sig genom lek och olika estetiska uttrycksformer. På så sätt ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att kunna tänka, lära och kommunicera i olika sammanhang och för skilda syften. Vidare framgår att undervisningen ska behandla följande centrala innehåll inom kunskapsområdet språk och kommunikation:

- *Samtala, lyssna, ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser.*
- *Samtala om olika typer av texter.*
- *Digitala verktyg och medier för kommunikation.*
- *Säker och ansvarsfull kommunikation, även i digitala sammanhang.*
- *Ord och begrepp som uttrycker behov, känslor, kunskaper och åsikter. Hur ord och yttranden kan uppfattas av och påverka en själv och andra.*

Av läroplanen framgår också att förskoleklassen, fritidshemmet och skolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i fritidshemmet vid Toråsskolan till stora delar ger eleverna möjlighet att utveckla sina förmågor att kommunicera. Av granskningen framgår att eleverna genom undervisningen i hög grad ges förutsättningar att utveckla sin fantasi och att kommunicera på olika sätt såväl i skapande aktiviteter som i lek. Av utredningen framgår att personalen i hög grad ger eleverna möjlighet att sätta ord på vad de gör och upplever. Vidare framgår av granskningen att personalen ställer följdfrågor till eleverna och visar intresse för fortsatt kommunikation genom att de skapar förutsättningar för och tar sig tid att fånga upp det som eleverna säger i situationer som är meningsfulla för dem.

Utredningen visar att det finns tillgång till digitala verktyg i fritidshemmet och att eleverna i vissa fall har möjlighet att använda dessa till att spela spel, leta efter bilder och fakta. Vidare framgår att i något fall har personalen arbetat med att skapa filmer tillsammans med eleverna. Granskningen visar dock att eleverna på fritidshemmet i liten grad har möjlighet att använda digitala verktyg som kreativa verktyg för att exempelvis skapa egna filmer och berättelser. För att i högre grad stödja elevernas kommunikativa förmåga kan användandet av digitala verktyg utvecklas.

Undervisningen behöver även i högre grad uppmuntra eleverna till läsning av litteratur och ge eleverna möjlighet att diskutera och reflektera över sina upplevelser och sin förståelse av texterna. Granskningen visar att eleverna på några avdelningar ges möjlighet till samtal och diskussioner kring det lästa, men att denna möjlighet inte ges till alla elever i fritidshemmet. För att i högre grad stödja elevernas kommunikativa förmåga kan undervisningen som uppmuntrar till läsning utvecklas.

Underlag för bedömning

Personalen beskriver att en stor del av undervisningen i fritidshemmet är situationsstyrd och utgår från elevernas intressen. Personalen beskriver att de ofta har möjlighet att vara delaktiga tillsammans med eleverna och att det skapar förutsättningar för att eleverna lyfter olika frågor med dem. Personalen uppger att de i stor utsträckning har möjlighet att lyssna på och ställa följdfrågor till eleverna. Personalen beskriver att de bästa samtalen är de som uppstår spontant och att de ofta sker vid exempelvis mellanmål eller under promenad till skogen. Personalen beskriver vidare att en förutsättning för att kunna ha fördjupade samtal med eleverna är miljön runt omkring och att de på de flesta avdelningar har skapat dessa förutsättningar genom att det är en lugn och trygg stämning i grupperna. De menar att det är viktigt att personalen är med och känner av situationen och att de försöker att inte vara stressade utan ta sig tid för samtal. Personalen berättar att de försöker fånga tillfället när eleverna spontant lyfter frågor och inbjuder till samtal. Personalen ger exempel på ett samtal som de hade häromdagen då en elev berättade att en kanin hade dött. Detta ledde till att de kom in på samtal om döden och vidare in på religion och olika sätt att tro.

Personalen berättar att de har samlingar varje dag och att ett syfte med dessa är att eleverna berättar vad de vill göra under eftermiddagen. Eleverna berättar att de på samlingarna har upprop, går igenom dagens planering och tar upp aktuella frågor. Eleverna beskriver att de brukar prata om hur man ska vara mot varandra och att de på en avdelning har en sång som de sjunger på sångsamlingar som handlar om detta. Eleverna uppger att de på samlingarna även pratar om regler som finns för fritidshemmet. Det råder olika uppfattningar hos eleverna huruvida de har varit med och bestämt reglerna eller inte. Personalen berättar att eleverna ibland ifrågasätter vissa regler och att de då diskuterar reglerna tillsammans eftersom personalen anser att det är viktigt att reglerna verkligen är förankrade hos eleverna. Personalen beskriver att eleverna är mycket bra på att ifrågasätta och argumentera kring olika saker vilket personalen tycker är positivt och menar att genom att eleverna ifrågasätter så sker positiva förändringar.

Personalen berättar att de har fritidsråd en gång i veckan, på någon avdelning har de fritidsråd mer sällan, men att de också har en förslagslåda där eleverna kan lägga förslag som rör verksamheten i fritidshemmet. Detta framgår även av elevintervjun där eleverna berättar att de får vara med och bestämma på fritids genom exempelvis förslagslådan. I lådan lägger eleverna lappar med förslag på saker som de vill ska köpas in eller olika aktiviteter som de vill att de ska göra på fritids. Förslagen diskuterar de vid samlingar. Eleverna berättar att de får vara med och bestämma och rösta om vilka aktiviteter som de ska ha på fritidsgympan. Personalen beskriver att på fritidsrådet har eleverna möjlighet att prata och lyssna på varandra. Ibland får alla elever berätta något och ibland räcker de som vill berätta något upp handen. Personalen menar att fritidsråd är ett mycket bra forum för eleverna att träna på att samtala, lyssna, ställa frågor och framföra egna åsikter och argument. Personalen uppger att eleverna har blivit bättre och bättre på att uttrycka sig och ta upp konflikter. Personalen anser att fritidsråd är ett bra forum där eleverna får komma till tals. Ibland har de ett förutbestämt ämne som de diskuterar utifrån, ex. kamratskap, och ibland har de helt fritt. Personalen berättar att om det är något som de känner behöver tas upp så styr de in samtalet på detta område.

Personalen beskriver att eleverna uppmuntras till att samtala och lyssna genom leken. På fritidshemmet förekommer mycket rollekar där eleverna övar på att leva sig in i andras situation. Eleverna är ofta i mindre grupper där de samtalar och diskuterar med varandra. En personal beskriver att den elevgrupp som de har nu tycker om att leka och att det är få konflikter vilket gör att personalen har stor möjlighet till samtal och fördjupad kommunikation i elevernas lek. Personalen ger exempel på att man i rolleken kan problematisera frågor som är kopplade till bland annat normer, värden och könsroller. Personalen berättar att de på en avdelning arbetar med "veckans stjärna". Detta innebär att eleverna berättar om sig själva och de andra eleverna ställer frågor. Eleven som är "veckans stjärna" får välja sin favoritlåt och som avslutning hänger de upp en bild och dokumentation av eleven på väggen. Detta såg Skolinspektionen även vid genomförda observationer.

Personalen berättar att eleverna ofta spelar teater och att de gärna spelar upp dessa för personal och andra elever. Personalen tycker att lokalerna och materialet som de har på fritidshemmet möjliggör för eleverna att använda olika estetiska uttrycksformer såsom drama, musik och dans. Eleverna leker även andra rollekar som exempelvis bio och

eleverna skapar då egna biljetter som de säljer. Personalen berättar även att eleverna har möjlighet att kommunicera genom att spela dockteater och trolle för varandra. Av observationerna framgår att det finns mycket material som eleverna kan använda som rekvisita i rollerkar och vidare framgår av observationerna att eleverna leker olika rollerkar.

Personalen berättar att de på alla avdelningar arbetar mycket med bild som språklig uttrycksform. Av observationer framgår att det finns mycket tillgängligt material i fritidshemmet och att det används av eleverna för att kommunicera genom bild och form.

Personalen uppger att leken i fritidshemmet består av både fri lek och lek som personalen planerar och initierar. Personalen beskriver att de vuxna är med och tittar på och vägleder eleverna i leken. En personal beskriver att på en avdelning så deltar de vuxna ofta i elevernas lek för att gruppen behöver detta. Personalen berättar även att de observerar mycket och att de rör sig mellan grupperna som leker. Även eleverna uppger att personalen är med i leken och hjälper och stöttar genom samtal och tips. I de observationer som Skolinspektionen genomfört framgår att personalen i hög utsträckning interagerar med eleverna genom samtal och i lek.

Personalen berättar att på några avdelningar har de högläsning för eleverna, men på några avdelningar har de inte detta och att de på dessa avdelningar inte heller på andra sätt arbetar med att uppmuntra eleverna till läsning. Personalen uppger dock att eleverna vid något tillfälle har skrivit sagor på fritidshemmet. Även av elevintervjun framgår att det ser olika ut mellan avdelningarna gällande högläsning och även kring om eleverna på egen hand tittar eller läser i böcker och serietidningar. Av observationer framgår att det finns tillgång till skönlitteratur, faktaböcker och serietidningar på fritidshemmet. Personalen berättar att de ibland besöker skolbiblioteket. Vidare berättar de att det förekommer att eleverna leker skola och i den leken läser eleverna för varandra och skriver olika saker. Personalen berättar att på de avdelningar där de har högläsning brukar eleverna samtala om och reflektera kring det de har läst. Personalen beskriver att de läser olika sorters texter för eleverna, exempelvis sagor och skönlitteratur. De berättar att det vid fruktstunden på eftermiddagen händer att eleverna läser och tittar i böcker och serietidningar. När personalen har läst sagor för de samtal kring innehållet och tanken med sagan. De beskriver även att de fångar upp det som eleverna själva börjar prata om utifrån det de har läst. Detta framgår även av observationer där en personal sätter sig i soffan där några elever redan sitter och läser en rekordbok. Till sammans resonerar de och personalen problematiserar och ställer frågor till eleverna om texten och det de ser på bilderna i boken.

Personalen uppger att det finns ett fåtal elever på fritidshemmet som har ett annat modersmål än svenska och att det på fritidshemmet inte finns någon litteratur på dessa språk. Personalen beskriver att eleverna med ett annat modersmål än svenska får möjlighet att använda sitt modersmål när andra elever frågar om ord på deras språk. Dock menar personalen att eleverna oftast vill prata svenska, men att personalen stöttar och uppmuntrar dem att använda sitt modersmål. Vidare berättar personalen att de uppmuntrar elevernas intresse för olika språk genom att de exempelvis har en sång där man sjunger hej på olika språk. De berättar också att de brukar prata om vad hej och tack heter på olika språk utifrån när elever och personal varit på resor.

Av intervju med personal och rektor framgår att det finns tillgång till digitala verktyg som kan användas i fritidshemmet. Personal och elever beskriver dock att digitala verktyg inte används i någon större utsträckning på fritidshemmet. Personalen beskriver vidare att det finns föräldrar som inte vill att eleverna ska spela spel på surfplattor på fritidshemmet. Vidare uppger personalen att de skulle kunna använda surfplattor som ett pedagogiskt verktyg mycket mera i undervisningen på fritidshemmet än de gör. Vidare beskriver personalen att det är stor skillnad mellan avdelningarna kring hur de använder de digitala verktygen. De berättar att eleverna vid enstaka tillfällen spelar enklare spel på surfplattor på fritids. På en avdelning har de vid några tillfällen haft olika stationer där en station varit att spela spel på interaktiv tavla. På en annan avdelning har de vid något tillfälle använt surfplattor för att spela in egna filmer. Personalen berättar att surfplattor även används till att söka efter bilder, information och fakta. Vidare uppger personalen att de inte använder sociala medier eller e-post tillsammans med eleverna. Personalen berättar att de nyligen var på en föreläsning om programmering och att de vill börja arbeta med detta i fritidshemmet, men att det ännu inte har gjorts. Personalen beskriver att de måste lära sig själva innan de kan lära eleverna.

Genom undervisningen i fritidshemmet ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle

Av läroplanen framgår att undervisningen ska bidra till att utveckla elevernas intresse för och kunskaper om natur, teknik och samhälle genom att ge dem möjligheter att utforska, ställa frågor kring och samtala om företeelser och samband i omvärlden. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att använda matematik för att beskriva omvärlden och lösa vardagliga problem. Vidare ska undervisningen ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling. Genom att eleverna får vistas i natur och samhälle ska undervisningen också stärka deras möjligheter att ta del av ett aktivt förenings-, kultur- och friluftsliv i närmiljön. Vidare framgår att undervisningen bl.a. ska behandla följande centrala innehåll inom kunskapsområdet natur och samhälle:

- Olika sätt att utforska företeelser och samband i natur, teknik och samhälle, till exempel genom samtal, studiebesök och digitala medier. Hur företeelser och samband kan beskrivas, till exempel med ord och bilder.
- Matematik som redskap för att beskriva vardagliga företeelser och för att lösa vardagliga problem.
- Byggande och konstruktion med hjälp av olika material, redskap och tekniker.
- Normer och regler i elevernas vardag, till exempel i lekar och spel, och varför regler kan behövas.
- Etnicitet, könsroller, kroppsideal och konsumtion samt kritisk granskning av hur dessa företeelser framställs i medier och populärkultur.
- Barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Av läroplanen framgår också att förskoleklassen, fritidshemmet och skolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen på olika sätt ger eleverna möjlighet att utforska och samtala om olika företeelser och samband i omvärlden. Av utredningen framgår att eleverna kan utveckla sin förmåga att lösa problem genom att de får arbeta med byggande och konstruktion samt att de får konstruera både utifrån egna erfarenheter och fantasi samt utifrån från förebilder i sitt byggande. Eleverna ges också möjlighet att använda sig av olika material, redskap och tekniker. Vidare visar granskningen att personalen uppmuntrar eleverna att använda matematik i olika situationer i fritidshemmet exempelvis i lek, konstruktion, spel och utevistelse. Genom samlingar, fritidsråd och andra samtal ges eleverna möjlighet att reflektera över normer och värden. Granskningen visar vidare att eleverna i olika grad ges möjlighet att orientera sig i närmiljön och den intilliggande naturen. För att utveckla elevernas möjlighet att ta del av friluftsliv behöver dock undervisningen utvecklas så att alla elever ges möjlighet att vistas i olika miljöer utanför skolgården. Vidare visar granskningen att eleverna i låg grad ges möjlighet att möta närsamhällets och föreningslivets utbud. För att undervisningen ska ge eleverna möjlighet att möta närsamhällets och föreningslivets utbud av aktiviteter och platser för kultur, fritid och rekreation behöver detta område utvecklas.

Underlag för bedömning

Av observationer framgår att eleverna har tillgång till många olika sorters material för att bygga och konstruera. Av intervju med personalen framgår att fritidshemmet erbjuder lokaler och material som möjliggör för eleverna att konstruera med många olika sorters material. Detta framgår även av elevintervjun. Eleverna ger exempel på att de har möjlighet att snickra, sy och väva på fritids. En elev berättar att de håller på att sy en nallebjörn av tyg och att hen har sysselsatt sig med detta under en längre tid. Vidare berättar personalen att de brukar problematisera kring elevernas konstruktioner, exempelvis ställa frågor så som "hur ska ni få fast hjulen på bilen så att de kan snurra? Kommer den att hålla? Vad händer om du gör så eller så?".

Personalen berättar att eleverna ges möjlighet att utforska företeelser och samband i teknik genom att bygga med olika material. Detta är något som eleverna ofta gör. Personalen berättar att eleverna tycker om att bygga med olika konstruktionsmaterial. Dessa material använder också eleverna för sitt byggande och konstruerande vid de observationer som gjordes vid fritidshemmet. Personalen berättar att eleverna följer olika ritningar när de bygger, men att de även bygger fritt efter egen fantasi. Detta framgår även av observationerna. Personalen berättar även att eleverna tycker om att bygga kojor både inne och ute vilket även bekräftas av eleverna.

En personal berättar att de får material av läraren som undervisar i slöjd och beskriver att de planerar att eleverna ska få göra ritningar över hur de vill att deras bygge ska se ut och därefter ska de få bygga och till sist ska de fota sin konstruktion för att se hur det blev. Delar av denna aktivitet genomfördes vid Skolinspektionens observation och av den framgår att eleverna skapar sina egna ritningar och att personalen resonerar med och stöttar eleverna i deras arbete. Vidare framgår att eleverna använder trämaterial i olika storlekar och former för att skapa sina konstruktioner. Eleverna prövar sig fram och frågar personalen och andra elever om hjälp. Personalen och eleverna resonerar tillsammans och problematiserar frågor kring vilken teknik eleverna ska använda för

att sammanfoga olika material och även om frågor som rör exempelvis jämnvikt och torktider.

Personalen uppger att de har ett "guldläge" på fritids gällande att ge eleverna möjlighet att använda matematik i vardagen. De menar att matematik kommer in hela tiden och att det finns hur många tillfällen som helst då eleverna använder matematik på fritidshemmet. De ger exempel på olika frågor som de ställer som utmanar elevernas matematiska tänkande "räcker det till alla? Hur mycket behövs? Hur långt är det dit? Hur lång tid kan det ta?" Personalen ger även exempel på olika planerade aktiviteter där eleverna uppmuntras att använda matematik i fritidshemmet. Exempelvis får eleverna uppdrag i skogen som kan handla om att hämta en pinne som är längre än dig eller något som är mindre/större än något annat. Några elever berättar att de på utflykter ibland får uppdrag som de ska utföra, exempelvis hämta två löv som är lika. Personalen berättar även att de använder räknearmsor där eleverna tränar på talraden. Personalen berättar att de vid vissa tillfällen äter mellanmål på avdelningen och att eleverna då är med och tar fram rätt antal glas och tallrikar.

Personalen berättar vidare att de tycker att det är viktigt att få in matematik på ett lekfullt sätt, exempelvis när eleverna bygger. Vidare berättar personalen att de brukar ställa frågor till eleverna kring det de bygger. Exempelvis "hur många bitar behövs" och att eleverna då får tänka ut detta, eller frågor kring hur eleven ska kunna hitta balans och jämnvikt i sina konstruktioner. Av observationer framgår att personalen utmanar elevernas matematiska tänkande genom att ställa frågor kring balans och jämnvikt. Eleverna berättar att på morgonfritids är det elever som leker affär. Några elever berättar att de spelar olika spel och att de då har matematik när de räknar antalet prickar på tärningen.

Personalen beskriver att eleverna ges möjlighet att reflektera över normer och värden gällande grundläggande frågor utifrån situationer som uppstår. Personalen beskriver att eleverna ofta får vara med och diskutera hur de ska lösa situationer. Exempelvis hur de ska fördela ett visst antal saker så att det räcker till alla. Vidare berättar personalen att de ofta pratar om att de är en grupp och hur de ska vara mot varandra.

Eleverna berättar att de brukar prata om hur man ska vara mot varandra och att de på ett fritids har en sång som de sjunger på sångsamlingen som handlar om detta. Vidare har de regler som exempelvis handlar om att man ska lyssna på varandra, ta ansvar för sig själv och att man ska vara mot andra så som man vill att andra ska vara mot en själv. Eleverna berättar att de ibland försöker att lösa konflikter själva genom att kompromissa och om de inte lyckas lösa konflikterna tar de hjälp av personalen. De berättar vidare att det kan bli bråk om vilka elever som ska vara i de olika rummen och då kan det vara så att ibland kan de lösa det eller så säger de till personalen för att få hjälp. Eleverna berättar att personalen brukar prata med de elever som är involverade i konflikten, men att de ibland även kan prata om saker som har hänt med hela gruppen. Vidare berättar eleverna att de på några avdelningar har fritidsråd. Då pratar de om saker som har hänt eller som ska hända. Vidare kan de även prata om konflikter som har hänt och hur de har löst dem. Eleverna berättar att de även pratar om regler på fritidsrådet. De ger exempel på att det först inte fanns några regler för spelet "king" och då tog eleverna upp detta till diskussion. När eleverna spelar fotboll och innebandy så har de gjort egna regler. Eleverna berättar att de inte har några gemensamma regler för

hela fritids gällande dessa sporter. Medan de har gemensamma regler för "king" som de har gått igenom. Personalen berättar att de pratar mycket om regler för att det är lättare att få barnen att följa regler om de är förankrade och om de förstår varför regeln finns.

Personalen berättar att eleverna ges möjlighet att prata om barns rättigheter och etnicitet genom aktiviteten "Grej of the day". De har bland annat arbetat med Anne Frank och Raul Wallenberg som teman. Vidare berättar personalen att de haft ett stort arbete kring barns rättigheter och etnicitet i samband med flyktingströmmen från Syrien. De gjorde då armband som de sålde och pengarna skänktes till en hjälporganisation. Vidare berättar personalen att de pratar om hur det är att vara barn i världen och att barn har olika förutsättningar i olika delar av världen.

Angående könsroller så menar en personal att hen tycker att om man inte lyfter frågan om pojkar och flickor så blir det mer jämställt, men att de självklart tar upp frågan kring könsroller om behov finns och situationer uppstår. Personalen ger exempel på att de fört diskussioner kring att det kan finnas två pappor i en familj när eleverna leker rollekar om familjer. Personalen menar att det är viktigt att prata om att vi är olika som människor oberoende av kön. Personalen berättar att de även uppmärksammar olikheter genom delta i aktiviteten "rocka sockorna".

Personalen beskriver att elevernas möjlighet att utforska företeelser och samband i naturen ser mycket olika ut mellan avdelningarna. En personal uppger att de mest är ute på gården när de är ute, men att de går till skogen på lov. Personalen berättar att några avdelningar går till skogen varje vecka och att de även går iväg till lekparken i närsamhället. En avdelning finns i ett hus som är beläget bredvid ett naturområde, där det finns berg, träd och buskar vilket gör att de ofta är där och leker. Av observation framgår att eleverna leker i detta område och att personalen resonerar med eleverna om att man inte ska bryta pinnar från träden utan bara får använda de som ligger på marken. Vidare framgår att personalen pratar med några elever om vilken typ av buskar och växter som de ser.

Personalen uppger att eleverna inte i någon större utsträckning har möjlighet att möta föreningslivets utbud på fritids. De berättar att det vid ett tillfälle kom det en zumbainstruktör till fritidshemmet på ett lov, så eleverna hade möjlighet att dansa zumba. Personalen uppger att de inte har möjlighet att åka iväg till Kungsbacka eller någon annan stans utanför samhället på grund av kostnaderna.

Personalen beskriver att de arbetar mycket med hållbar utveckling. De kastar frukt i komposten och pratar mycket om detta. De har pappersåtervinning och för samtal om detta med eleverna. De pratar om vad som händer med pappret och även om vad pappret består av. Personalen beskriver att frågan gällande förbrukning av ritpapper är svår. De menar att eleverna tycker mycket om att måla och att det går åt mycket papper då de ibland slösar med pappret, men att de för diskussioner med eleverna om detta. Personalen berättar att på någon avdelning har de istället infört att eleverna har egna målarböcker, vilket gör att eleverna använder alla sidor och målar mer på sina teckningar. Personalen berättar även att de har sopsortering som eleverna är delaktiga i och att de pratar om skräp i naturen. Personalen berättar att de kopplar miljöfrågorna till elevernas erfarenheter genom att eleverna själva är mycket noggranna med sortering

och att de säger till personalen om de ser att de slarvar med något. Eleverna är mycket miljömedvetna, det märks att de har erfarenheter med sig hemifrån. Eleverna berättar att de har pratat om hur man ska agera i skogen och vad de får och inte får göra i naturen. De ger exempel på att man inte får bryta av grenar från träden, utan bara använda pinnar som ligger på marken. De ger även exempel på vad man får och inte får slänga i naturen. Eleverna beskriver att de har tagit med olika material till skogen – en plastpåse, papper, äpple, bananskal – som de lade på en plank och lade löv över. Efter två veckor återvände de för att se vad som hade hänt med de olika materialen.

Rektorns styrning och ledning av undervisningen i fritidshemmet med inriktning mot områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Av 4 kap. 3 § skollagen (2010:800) framgår att varje huvudman systematiskt och kontinuerligt ska planera, följa upp och utveckla utbildningen. Av 4 kap. 4 § skollagen framgår bl.a. att detta arbete även ska genomföras på skolenhetsnivå samt att rektorn är ansvarig för att kvalitetsarbetet genomförs.

Av Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:39) med kommentarer: Fritidshem framgår att rektorn bör se till att fritidshemmets utvecklingsområden identifieras och synliggörs i det systematiska kvalitetsarbetet. Rektorn bör vidare organisera verksamheten så att personalen i fritidshemmet ges utrymme att planera, följa upp och utveckla utbildningen samt organisera verksamheten så att den stödjer samarbetsformer och erfarenhetsutbyten mellan personalen i fritidshemmet, förskoleklassen och skolan. Vidare framgår att rektorn bör anpassa gruppstorlek, personaltäthet och grupp sammansättning och då väga in faktorer såsom: elevernas ålder, personalens kompetens, lokalernas och utemiljöns utformning, elever med annat modersmål än svenska, elever i behov av särskilt stöd, kontinuitet i elev- och personalgruppen samt elevernas närvarotider. Rektorn bör vidare utforma kompetensutvecklingsinsatser för personalen i fritidshemmet utifrån en kontinuerlig kartläggning och analys av verksamhetens behov.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det vid fritidshemmet på Toråsskolan saknas tillräckliga förutsättningar för personalen att gemensamt planera utbildningen avseende områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. Personalen behöver utöver planeringen för den egna avdelningen även ges möjlighet att planera utbildningen tillsammans med andra avdelningar med inriktning mot att utveckla uppdraget att stimulera elevernas utveckling och lärande inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. Vidare behöver rektorn säkerställa att personalen i högre grad ges möjlighet till samverkan med förskoleklassens och grundskolans lärare för att ytterligare utveckla hur fritidshemmets undervisning ska kunna komplettera förskoleklassens och grundskolans utbildning inom dessa områden.

Rektorn och personalen behöver även utifrån läroplanens syfte och centrala innehåll för fritidshemmet följa upp på vilket sätt och i vilken grad utbildningen främjar elevernas utveckling och lärande avseende områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. Mot bakgrund av att undervisningen i fritidshemmet till hög grad är situationsstyrd bedömer Skolinspektionen att denna uppföljning behöver göras regelbundet, så att styrdokumentet kan utgöra en grund för personalens planering och genomförande av undervisningen.

Rektorn behöver även utveckla dokumentationen av fritidshemmets systematiska kvalitetsarbete så att den omfattar en bedömning av resultatet av undervisningen avseende områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Underlag för bedömning

Rektorn uppger att personalen har tre timmars planeringstid i veckan, medan personalen uppger att det kan variera hur mycket planeringstid de har beroende av vilka uppdrag personalen har. Rektorn berättar vidare att personalen själva bestämmer hur mycket av planeringstiden som ska ägnas till att planera undervisningen i skolan respektive fritidshemmet. Den gemensamma mötestid som personalen i fritidshemmet har är en timma varannan vecka och på dessa möten deltar även rektorn. Rektorn och personalen uppger att dessa möten inte innehåller någon planering av undervisningen. Rektorn uppger att dessa möten innehåller information och "varvet runt" där personalen delger varandra goda exempel från undervisningen.

Personalen berättar att de inte har någon gemensam planeringstid för att samplanera undervisningen tillsammans med de andra avdelningarna. Rektorn uppger att det inte är så mycket samarbete mellan personalen som arbetar på de olika avdelningarna. Han beskriver att om någon lyfter upp ett exempel på något som de har arbetat med på mötena så kan någon annan bli intresserad och vilja veta mer om det. Rektorn uppger att han inte initierar någon samverkan mellan avdelningarna utan att det ska komma från personalen och att han vill styra så lite som möjligt över den dagliga verksamheten. Rektorn vet att de samarbetar mellan avdelningarna som finns i samma hus, till exempel i samband med öppning och gympa. De samverkar även kring vissa saker mellan alla avdelningar, exempelvis tillverkning av armband där de sedan skänkte pengarna till en hjälporganisation.

Personalen berättar att de har planeringstid tillsammans med skolans lärare och några av personalen uppfattar att den planeringstiden enbart handlar om skolan. Några andra av personalen menar att de har en helhetssyn och pratar om hela dagen på denna planeringstid, både skola och fritids. Då handlar det mer om hur det ska fungera för enskilda elever än att samplanera undervisningen. Rektorns uppfattning är att personalen som arbetar i fritidshem har bra kontakt med lärarna i förskoleklass och grundskolan för att få en helhetssyn. Lärarna och personalen i fritidshemmet utgår från skolans läroplan och fritidshemmet tar vid där skolan slutar och plockar upp det. Åt andra hållet "att skolan kopplar på det fritidshemmet gör" menar rektorn är mer ovanligt. Personalen beskriver att de planerar undervisningen i fritidshemmet så att det blir ett samband med det som eleverna arbetar med i skolan. Personalen ger exempel på att när de arbetade med yrken i skolan så sjöng de sånger om detta i sångsamlingen på fritids. Personalen menar att de försöker koppla ihop praktiska aktiviteter på fritids med det teoretiska som de har i skolan. De ger exempel på att de arbetat med teknik i skolan och att det var en elev på fritidshemmet som provade hävstångstekniken i skogen och då synliggjorde personalen detta för eleven och kopplade ihop det med teorin som de hade arbetat med i skolan. Rektorn uppger att fritidshemmet och skolan har samarbetat kring området "att göra sitt bästa".

Rektorn uppger att den insyn han har i hur personalen planerar undervisningen kring områdena språk och kommunikation, samt natur, teknik och samhälle är utifrån de goda exempel som personalen lyfter på mötet de har varannan vecka. Han uppger även att personalen gör en årsplanering. Genom denna årsplanering får rektorn kännedom om utbildningen i fritidshemmet. Vidare berättar rektorn att han sedan får veta vad de arbetat med genom den årliga utvärderingen där personalen ska beskriva hur de har arbetat med olika saker. Personalen uppger att rektorn följer upp undervisningen i fritidshemmet på medarbetarsamtal som sker en gång per år.

Personalen uppger att rektorn inte har efterfrågat någon dokumentation av undervisningen i fritidshemmet. En personal berättar att hen har gjort egna mål för fritidshemmet som hen skickat till rektorn och att hen tillsammans med kollegorna i arbetslaget gjort egen utvärdering av verksamheten. De andra i personalen uppger att de ibland gör utvärderingar på eget bevåg. Vidare berättar personalen att de har en utvärderingsdag per år, men att frågorna då handlar om skolan och inte undervisningen i fritidshemmet. Detta framgår även av rektorsintervjun, men rektorn menar att han försöker få in frågor om fritidshem. Av insänd dokumentation framgår att det inte har gjorts någon utvärdering av utbildningen inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle för skolenheten. Detta bekräftas även av rektorn som uppger att utvärderingarna inte omfattar områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle utan att det mer är frågor om skolans och fritidshemmets utvecklingsområden som tas upp där. Rektorn berättar att de identifierar utvecklingsområden varje år och att värdegrunden är viktig. Nu arbetar de med ledarskap i grupp och i detta ingår även fritidshemmet och att innehållet anpassas till de olika verksamheterna. Personalen uppger däremot att de inte har några utvecklingsområden för fritidshemmet. Personalen uppger att de skulle vilja ha dagar särskilt för utveckling av fritidshemmet, för nu gäller det bara skolan och fritids får hänga på.

Rektorn uppger att flera av personalen i fritidshemmet för några år sedan gick en 7,5 poängs kurs om utbildningen i fritidshem vid Borås högskola. Några av personalen gick även en fortsättningskurs till denna utbildning. Vidare uppger rektorn att personalen får kompetensutveckling kring "att göra sitt bästa", där värdegrundsfrågor, medbestämmande, inflytande och bemötande ingår. Denna utbildning är gemensam för lärare i skolan och personal i fritidshem. Rektorn uppger att personalen i fritidshemmet utöver detta inte fått någon kompetensutveckling inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. Detta bekräftas även av personalen.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 6 november 2017 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.linkoping@skolinspektionen.se eller per post till, *Skolinspektionen, Box 330, 58103 Linköping* Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2016:207) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har Sarah Vinterlycka, Stina Nilsson och Lena Stadler deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Carin Holtz
Enhetschef

Ulrika Hultberg
Föredragande

Bilaga

Författningsstöd m.m.

Bilaga: Författningsstöd m.m.

Skollagen (2010:800)

Allmänna bestämmelser för skolväsendet som även omfattar fritidshemmet (1-5 kap.).

1 kap. Inledande bestämmelser

- Skolväsendet (1 §)
- Definitioner (3 §)
- Syftet med utbildningen (4 §)
- Utformningen av utbildningen (5-7 §§)
- Lika tillgång till utbildning (8 §)
- Likvärdig utbildning (9 §)
- Särskild hänsyn till barns bästa (10 §)
- Läroplan (11 §)

2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

- Ledningen av utbildningen (9 och 10 §§)
- Lärare och förskollärare (13 och 14 §§)
- Kompetensutveckling (34 §)
- Lokaler och utrustning (35 §)

3 kap. Barns och elevers utveckling mot målen

- Om inte något annat anges gäller bestämmelserna i kapitlet också fritidshemmet (2 §)
- Barnens och elevernas lärande och personliga utveckling (3 §)

4 kap. Kvalitet och inflytande

- Systematiskt kvalitetsarbete enhetsnivå (4 §)
- Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet (5 §)
- Dokumentation (6 §)
- Allmänt om barnens och elevernas inflytande (9 §)

5 kap. Trygghet och studiero

- Bestämmelserna i 1-6 och 22-24 §§ gäller också för fritidshemmet (2 §)
- Arbetsmiljö (3 och 4 §§)

14 kap. Särskilda bestämmelser för fritidshemmet

- Utbildningens syfte (2 §)
- Erbjudande av utbildning (3 och 4 §§)
- Omfattning (5-8 §§)
- Elevgrupperna och miljön (9 §)

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11)

1 kap. Skolans värdegrund och uppdrag

2 kap. Övergripande mål och riktlinjer

- Kunskaper (2.2)
- Ansvar och inflytande (2.3)
- Skolan och omvärlden (2.6)
- Rektors ansvar (2.8)

4 kap. Fritidshemmet

- Fritidshemmets syfte och centrala innehåll
- Centralt innehåll: Språk och kommunikation
- Centralt innehåll: Natur och samhälle

Skolverkets allmänna råd med kommentarer

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:39) med kommentarer: Fritidshem

- Rektorns pedagogiska ledarskap (4)
- Lärande i fritidshemmet (5)

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) med kommentarer: Systematiskt kvalitetsarbete - för skolväsendet

- Att styra och leda kvalitetsarbetet (1)
- Att dokumentera kvalitetsarbetet (2)
- Att följa upp resultat och måluppfyllelse (3)
- Att analysera och bedöma utvecklingsbehoven (4)